

«شەرق شامىلى قۇرۇلۇشى» كىتاب نەشر قىلىش تۈرى (845)

“东风工程” 图书出版项目之845

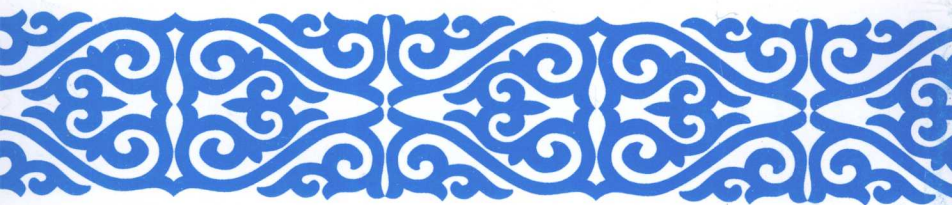

دىقان-مالىشلارغا ارناغان تىزبەكتى قوسۇل كىتاپىچالارى

农 牧 民 双 语 系 列 丛 书

حانزۇ ۋىتلى فونەتىكاسى جانە حانزۇشا جازۇ

汉语语音与汉字

بىلە خالىق باسپاسى

ديقان - مالشلارعا ارنالغان تىزىمى قوس قىلىپ كىتاپشالارى

农 牧 民 双 语 系 列 丛 书

حانزۇ قىلىپ فونەتىكاسى جانە حانزۇشا جازۇ
汉语语音与汉字

ئىدىلا ئۆسپىقان قىزى

ەلىشاد ادلىبەك ۇلى

ىلە خالىق باسپاسى

图书在版编目 (CIP) 数据

汉语语音与汉字 / 迪丽达主编. — 奎屯: 伊犁人民出版社, 2009. 1

(农牧民新编双语系列丛书)

ISBN 978—7—5425—0997—0

I. 汉… II. 迪… III. ①汉语—语音—少数民族教育—自学参考资料②汉字—少数民族教育—自学参考资料 IV. H19

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2009) 第 011060 号

责任编辑: 库拉茜

责任校对: 赛力克拜

封面设计: 阿尔达克

汉语语音与汉字 (哈文)

迪丽达 主编

伊犁人民出版社出版发行

(奎屯市北京西路 28 号 邮政编码 833200)

新疆新华书店经销

新疆新华印刷厂印刷

787×1092 毫米 32 开本 5 印张

2010年2月第1版 2010年2月第1次印刷

印数: 1—4780 册

ISBN 978—7—5425—0997—0

定价: 9.30 元

الغى سوز

«شمعس جەلى ينجەنەرياسى» — مەملەكەت پەن اۆتونوميالى رايون ۋە بىر تۇتاس جوسپارلاپ، اۆتونوميالى رايوندىق باسپا سوز مەكەمەسى اتقارۋعا ورنالاستىرعان، حالىق جونىنەن اسا يگىلىكتى ينجەنەريا. مۇنداعى باستى مىندەت — اقپارات، باسپا سوز ارقىلى بۇكىل شىنجياڭداعى ۋەلەت ەگىنشى - مالشالارعا عىلىم - تەحنىكا بىلىمدەرىن جالپىلاستىرۋ، ولارعا وزىق مادەنيەت تاراتۋ، ۋەسپىتپ، ۋەلەت ەگىنشى - مالشلاردىڭ عىلىم - تەحنىكا بىلىمدەرىن ۇيرەنۋى، ساپالارىن جوعارىلاتۋى ولاردى كەدەيلىكتەن قۇتلىدىرىپ، دوڭگەلەك داۋلەتتى ورەگە جەتكىزۋ جونىندە اقپارات - باسپا سوزدىڭ الەۋمەتتىك قىزمەت وتەۋ جۇيەسىن قۇرۋ بولىپ تابىلادى.

بۇكىل شىنجياڭداعى «سان مىڭداعان اۋىل - قىستاققا» كىتاپ، دىبىس - كەسكىن بۇيىمدارىن جەتكىزۋدىڭ ۋەزى «شمعس جەلى ينجەنەرياسىنىڭ» ماڭىزدى ويەكتىلەرىنىڭ ۋەزى. وسى ويەكتى دە سوتسيالىستىك جاڭاشا اۋىل - قىستاق قۇرۋ قۇرىلىسىنىڭ اياق السىن، ورتالىقتىڭ اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل - قىستاق دىقاندار قىزمەتى جونىندەگى ورنالاستىرۋىنىڭ ماڭىزدى نۇپىس وزەك ەتە وتىرىپ، پارتىيانى، وتاندى، سوتسيالىزمدى ۋەسپىۋ جونىندەگى، اۋىل شارۋاشىلىعى، اۋىل - قىستاق، دىقاندار ۋەسپىن عىلىم - تەحنىكا جالپىلاستىرۋ جونىندەگى، دەنساۋلىق ساقتاۋ، دەنساۋلىقتى قورعاۋ جونىندەگى، زاك جالپىلاستىرۋ جونىندەگى، ازامات

جاسىنا تولماغاندارعا ارنالعان يدەيا - مورال قۇربلىسى
 جونىندەگى، قوس ءىل وقتىۋى جونىندەگى، ۇلتتاردىڭ
 ءداستۇرلى وزىق مادەنيەتىن ساۋلەندىرۋ جونىندەگى، كوڭىل
 اشۋ جونىندەگى، سوتسياليستىك جاڭاشا اۋىل - قىستاق قۇرۋ
 جونىندەگى، دىنگە ماركستىك كوزقاراستى، پارتيانىڭ ۇلت
 ساياساتى مەن ءدىن ساياساتىن جالپىلاستىرۋ جونىندەگى
 باسلىمداردى — مەنە، وسى ون ءتۇر بويىنشا شىعارىلاتىن
 باسلىمداردى باسپادان شىعارۋ ۇيىمداستىرىلىپ وتىر. وسى
 باسلىمدارعا مازمۇنى جاقتان سوتسياليستىك جاراسىمدى
 قوعام قۇرۋ، سوتسياليستىك جاڭاشا اۋىل - قىستاق قۇرۋ
 نەگىزگى جەلى، ەگىن - مال شارۋاشىلىق رايوندارىندا
 »ءۇندىرىسى ورەندەگەن، تۇرمىس كۇيى جاقسارغان، اۋىل
 سالتى ورەنيەتتى، قىستاق كوركى رەتتى دە تازا، باسقارۋى
 دەموكراتىيالى» ورەگە جەتۋ نىسانا، »ەگىن - مال
 شارۋاشىلىعىمەن، ەگىن - مال شارۋاشىلىقى رايوندارىمەن،
 ەگىنشى - مالشىلارمەن ەتەنە بولۋ» ماقسات، ءار ۇلت
 ەگىنشى - مالشىلاردىڭ وقىپ تۇسىنە الۋى، ۇيرەنىپ بىلە
 الۋى، يگىلىگىنە جاراتا الۋى پرىنسىپ ەتىلدى، بۇل
 كىتاپتاردىڭ ءتىلىنىڭ قاراپايىم، مازمۇنىنىڭ ۇعىنىقتى
 بولۋىنا قۇلىشىنىس جاسالدى، تەكىستكە سۋرەت قوسا بەرىلدى،
 دىبىس تاسپاسى دايىندالدى، ءسويتىپ، كىتاپتاردىڭ
 علمىيلىقى، قولدانىلمالىقى، ءبىلىم بەرگىشتىگى جانە
 قىزىقتىلىقى كورنەكتىلەندىرىلىپ، جاڭا تەحنىكا، جاڭاشا
 كوزقاراس، جاڭا ءبىلىم ارقىلى ءار ۇلت ەگىنشى -
 مالشىلاردىڭ جاڭاشا ويلاۋىنا، تىڭ ءورس اشۋىنا، كوز اياسىن
 كەڭەيتۋىنە شايىت بەرىلدى جانە كۇش سالىندى.
 ءار ۇلت ەگىنشى - مالشىلاردىڭ كىتاپ ساتىپ الۋ،
 كىتاپ وقۇ قىيىنشىلىقى ماسەلەسىن »شىعىس جەلى

يىنچەنەرياسىن» جۇرگىزۋارقىلى العاشقى ادىمدا شەشىپ،
بۈكىل شىنجاڭداغى ەگىن-مال شارۋاشىلىغى رايوندارىن
كىتاپپەن، دىبىس-كەسكىن بۇيىمدارىمەن قامداۋدىڭ
تاپشىلىغى ماسەلەسىن ۋەنىمدى تۇردە باسەڭدەتىپ، از
ۇلتاردىڭ تاڭداۋلى باسىلىمدارىنىڭ قامتىلىم كۈلەمى مەن
ئىقبال كۇشىن اناغۇرلىم كەڭەيتىپ، ۋارۇلت ەگىنشى-مالشى
قاۋىمىن ۋەنىمدى ارتتىرۇغا، كىرىستى مولايىتۇغا، عىلمى
جۈلمەن بايۇغا دۇرىس باستاۋ ۇشىن، ۋىز ولارعا اقىلدىق
جاقتان ۇتىمدى كۈمەك جاسالۇن جانە ولار ۇشىن رۇحانى
كۇش ازىرلەنۇن تىلەيمىز.

شىنجاڭ اقپارات-باسپاۋسوزى بويىنشا
«شەخس جەلى يىنچەنەرياسىنا» جەتەكشىلىك
ەتۋ گروپپاسىنىڭ كەڭسەسى

序 言

我国新疆是一个多民族聚居、多种宗教并存、多元文化荟萃、多种语言齐鸣的地区。汉语属于汉藏语系，汉藏语系是新疆自古传承的三大语系之一。汉语从形态予以分类属于孤立语，其特点是有庞大的虚词体系，无专门表示语法意义的附加成分，语法意义往往通过虚词及词序予以表达。

汉语作为自古代传承至今的一大古老语言，是新疆的官方语、市场语、职场语、学场语以及政治文化、科学技术等现代信息的主要载体。新疆各族人民自古接触汉语，学习汉语，汉语是新疆双语的一翼一臂。如今新疆各族人民学习汉语的热情可谓是一浪高于一浪。

为了满足双语市场的需求，我们编写了全套双语系列丛书共八册，其中《汉语语音与汉字》、《汉语口语强化训练》、《汉语语法知识》、《汉语读本》是供哈萨克民族学习汉语使用的；《哈萨

克语语音》、《哈萨克语口语强化训练》、《哈萨克语语法》、《哈萨克语读本》是供汉族以及哈萨克族民考汉群体学习哈萨克语使用的。

这本《汉语语音与汉字》是这套双语系列丛书中供哈萨克民族群众学习汉语言使用的。

本套双语系列丛书在其结构内容的安排上，一则注重了系统性，即汉、哈语均包括语音、语法、口语、读本全套；二则注重了本民族传统文化的承载与丰富性；三则注重了实用性，旨在要使这套丛书不仅成为汉哈双语学习的有效工具，而且也成为相互传播和传承汉文化与哈萨克文化的使者。课文内容的设置充分体现了汉哈两种语言的风俗，口头禅、书面文字以及传统艺术等各个方面；四则尽力做到了形式多样，层次各异，短小精干，是双语系列丛书的系统版，又是经济实惠的快捷版。

编者

2009年6月23日

目 录

序言.....	1
●语音知识 什么是语音.....	1
汉语拼音方案(一).....	15
●语音知识 语音的构成.....	19
●语音要点 元音及其分类.....	23
●发音规则 元音的发音.....	26
●拼写规则 元音的拼写.....	32
●语音知识 什么是音节.....	35
●语音要点 辅音与声母(一).....	44
汉语拼音方案(二).....	46
●发音规则 送气音与不送气音的发音.....	48
●拼写规则 送气音与不送气音的拼写.....	53
●语音知识 辅音与声母(二).....	58
●语音要点 塞音 塞擦音 擦音 鼻音 边音.....	59
●发音规则 擦音、鼻音、边音的发音.....	62
●拼写规则 擦音、鼻音、边音的拼写.....	67
●语音知识 韵母.....	72
●语音要点 复韵母 鼻韵母.....	75

●发音规则	复韵母 鼻韵母的发音.....	79
●拼写规则	复韵母 鼻韵母的拼写.....	87
●语音知识	声调.....	89
●语音要点	调值和调类.....	91
●发音规则	四声的音质.....	95
●拼写规则	四声的标法.....	97
●语音知识	音变规律.....	99
●语音要点	轻声 儿化 变调.....	101
●发音规则	会话与朗读须知.....	108
●拼写规则	隔音符号的拼写.....	113
汉字及其起源.....		115
汉字的构造.....		121
汉字的笔画 笔顺.....		128
汉字的偏旁部首.....		131
汉字偏旁结构.....		138
汉字的字体.....		141
主要参考文献.....		147
后记.....		149

● 语音知识

什么是语音 فونەتىكا دەگەنمىز نە؟

语音是人类语言的物质外壳，可感的声音；是人的发音器官的一种生理活动；是人的发音器官发出的具有一定意义的声音。这是一种语言所共有的三大属性，即：物理属性、生理属性、社会属性。

فونەتىكا — ادامزات ٴتىلىنىڭ ماتەريالىدىق تونى، قابىعى، قولاققا ەستىلەتىن دىبىس. ول ادامنىڭ دىبىستاۋ مۇشەسىنىڭ ٴبىر ءتۈرلى فيزيولوگىيالىق قىممىلى، ادامنىڭ دىبىستاۋ مۇشەسىنەن شىققان، بەلگىلى ماعىناغا يە دىبىس. مىنە بۇل ٴارقانداي ٴبىر ٴتىلدىڭ فونەتىكاسىنىڭ بارلىعىندا بولاتىن ۇش ۇلكەن قاسىيەت، ياعني، فيزيكالىق قاسىيەت، فيزيولوگىيالىق قاسىيەت جانە قوعامدىق قاسىيەت.

语音是一种物理现象，是由物体振动引起周围空气粒子的振动而形成的音波，音波传入听觉器官成为人可以听到的声音。它如同其他一切声音一样，是音高（声音的高低）、音量（音强，声音

的强弱)、音长(声音的长短)、音色(声音的特色)四要素的统一体。尽管语音(声音)四要素中的每一个要素都固然重要,但是在每一种语言中,音色却有着普遍而重要的意义,发音体的不同,即声带的振动与否;共鸣器形状的不同,即呼出气流受阻与否,若受阻,部位如何,若未受阻,口腔形状怎样;发音方法的不同,即用什么方法克服阻碍等诸多原因中的每一个因素都可导致音色的不同,不同的音色又是构成每一种语言所需要的各种语音。语音的其他三要素在各种语言中有着主次之别,运用与不运用之分。如:音高在汉藏语系的语言中具有重要的辩义功能。汉语的声调就是由噪音的高低变化所决定而产生的音高因素。例如:

فونەتىكا ئېر تۇرلى فېزىكىالىق قۇبۇلىس، زات
تۇلعاسىنىڭ دىرىلىنەن سول ماڭداعى اۋا تۇيىرشىگى
تەرىپلىسكە ۇشراپ، دىبىس جەتپ، ادامعا
ەستىلەتن دىبىسقا اينالادى. ول بارلىق دىبىستار
سياقتى، دىبىس تونى (دىبىستىڭ جوعارى -
تومەندىگى)، دىبىس ەكىپنى (دىبىستىڭ كۇشتى -
باسەڭدىگى)، دىبىس سوزىلمالىعى (دىبىستىڭ ۇزىن -
قىسقالىعى)، دىبىس بويلاۋى (دىبىستاردىڭ تۇرلەنۋ
ەرەكشەلىگى) سىندى ءتورت فاكىتوردان قۇرالعان ئېر

تۇتاس تۇلعا. ئىل جونىنەن الپ ايتقاندا،
فونەتيكانىڭ (دېستاردىڭ) وسى ئورت فاككتورىنىڭ
تورتەۋى دە ماڭىزدى. ئىراق، مۇنىڭ شىندە دېس
بويىۋى سىندى فاكاتور بارلىق تىلدەردە كەلەلى ورىندا
تۇرادى، دېس بەرۋشى دەنەنىڭ ۇقساماستىغى،
ياعنى، دېس پەردەسىنىڭ دىرىلدەۋ- دىرىلدەمەۋى؛
جاڭغىرىق مولشەرىنىڭ بەينە- تۇرقىنىڭ
ۇقساماستىغى، ياعنى، اۋىزدان شىققان دېس
اعىسىنىڭ كەدەرگىگە ۇشراۋ- ۇشراماۋى؛ كەدەرگىگە
ۇشراغان كەزدەگى مۇشەلەردىڭ تۇرىسى؛ اۋىز
قۇسىنىڭ بەينە- فورماسى؛ دېستىۋادىستەرىنىڭ
ۇقساماستىغى، ياعنى، كەدەرگىنى بۇزۇمالى، مەنە
وسى سەبەپتەردىڭ ارقانداي ئىر فاكاتورى تۇگەلدەي
دېس رەڭنىڭ ۇقساماستىغىن كەلتىرىپ
شعارادى. ال، دېس رەڭنىڭ الۋان ئۇرلى بولۇى
ارىر تىلگە قاچەتتى فونەتيكانى قالىپتاستىرادى.
بۇدان باسقا ۇش فاكاتوردىڭ ار تىلدەگى رولى ئىر-
بىرىنە ۇقسامىدى. مىسالى، دېس تونى حانزۇ-
تىبەت ئىلى جۇيەسىندەگى تىلدەردە سوزدەردىڭ
ماعناسىن پارىقتاندىرۇ رولىن وينايدى. حانزۇ
تىلىندەگى تون دېس- ۇندەرىنىڭ بىردە جوعارىلاپ،
بىردە تومەندەۋى سىندى وسى وزگەرىسىنە قاراي
تۇراقتاندىرىلغان. مىسالى:

yī	yí	yǐ	yì
医	疑	椅	义

这四个字尽管都是同音 yi, 但由声带的松紧不同而产生的音高差异, 使得它们四个表达的意义各不相同。音高要素辨义是汉藏语系的语言, 特别是汉语的个性和难点, 而俄语等语言的重音又取决于语音的音强因素。例如:

yī بۇل ءورت ءسوزدىڭ وقلىۋى ۇقساس بولغانمەن، دىبىس پەردەسىنىڭ بىردە جىلىپ، بىردە بوساۋىنان تۇلغان دىبىس تونىنىڭ پارقى سەبەپتى، ولار ءبىر-بىرىنە ۇقسامايتىن ءورت ماعىنانى ءبىلدىرىپ وتىر. تون پارقىمەن ماعىنا پارىقتاۋ حانزۇ-تىبەت ءتىلى جۇيەسىندەگى تىلدەردىڭ، اسىرەسە، حانزۇ ءتىلىنىڭ ەرەكشەلىگى بولىپ، ونى كۆردەلىلەستىرە تۇسەدى. ال، ورىس ءتىلى سياقتى تىلدەردە سوزدەرگە ەكىپىن بەلگىسىن قويىپ وقۇ، دىبىس ەكىپىنى فاكىتورىنا قاراي تۇراقتاندىرىلغان. مىسالى:

myká—面粉 (mǐ àn fěn)

myka—痛苦 (tòng kǔ)

重音的不同使例子中无任何音色之差的两个词表达了完全不同的两个意义。用音量(音强)

要素改变语法意义与词汇意义又是这类语言的特性，而英语、日语等语言，它们善长用音长要素辨义。例如：

جوعارعى مىسالداى ەكى ءسوزدىڭ دىبىس
رەڭى ۇپ- ۇقساس بولعانمەن، سوزدەرگە قويلا تىن
ەكىپىن بەلگىسىنىڭ ورنىنىڭ ۇقساماۋى ولاردى
ماعىناسى ءبىر- بىرىنە مۇلدە ۇقسامايتىن ەكى
سوزگە اينالدىردى. دىبىس ەكىپىن فاكىتورىمەن
گرامماتىكىالىق جانە لەكسىكىالىق ماعىنانى
قۇبىلتىۋ، مىنە وسى تىلدەردىڭ ەرەكشەلىگى
سانالادى. ال، اعىلىش ەتلى مەن جاپون ەتلى
سياقتى تىلدەر دىبىس سوزىلمالىعى فاكىتورىمەن
ماعىنا پارىقتاۋعا شەبەر كەلەدى. مىسالى:

Pot [pot] 锅 (guō)

Port [port] 港口 (gǎng kǒu)

音长之差又使得上例中读音基本相同的两个词表达了各不相同的两个意义。注重音长辨义又是这类语言的特性。哈萨克语、维吾尔语等阿尔泰语系的语言在语音四要素中既不注重音量、音长，更不注重音高因素，音色是它们唯一的辨音、辨义工具。

جوعارعى مىسالداى وقىلۋى نەگىزىنەن ۇقساس

ەكى ءسوزدىڭ دىبىس سوزىلمالىعى پارىقتى بولۇى
 سەبەپتى، ولار ءبر-بىرىنە مۇلدە ۇقسامائتن
 ماعىنانى بىلىدىرەدى. دىبىس سوزىلمالىعى
 فاكىورىمەن ماعىنا پارىقتاۋ دا وسى تىلدەردىڭ
 ەرەكشەلىگى بولپ تابىلادى. قازاق ءتىلى، ۇيعۇر
 ءتىلى قاتارلى التاي ءتىلى جۇيەسىندەگى تىلدەر
 فونەتىكانىڭ ءتورت فاكىورىنداى دىبىس ەكىپنى
 فاكىورىن دا، دىبىس سوزىلمالىعى فاكىورىن دا
 ەسكەرمەيدى، دىبىس تونى فاكىورىن ءتپتى مۇلدە
 قولدانبايدى، تەك دىبىس رەڭى فاكىورىمەن عانا
 دىبىستاردى قۇبىلتپ، سوزەردىڭ ماعىناسىن
 پارىقتاندىرىپ وتىرادى.

语音是一种生理现象。每一个民族的发音器
 官相同，都由三个部分组成。(1) 动力部分呼吸
 器官—肺和气管；(2) 成音部分振动器官—喉头
 和声带；(3) 嗓音的共鸣器节制器官—咽腔、鼻
 腔和口腔。由弹性气袋肺呼出的气流，经过气流
 通道—支气管，由气管到达喉头，喉头的活动又
 使声带放松或拉紧，声门打开或关闭，形成声带
 振动，再由下通喉头，前通口腔，上通鼻腔的三
 岔口—咽腔分流到善变的共鸣器—口腔，使嗓音
 获得不同的音色，形成各种元音，构成不同阻碍，

又形成各种辅音。有时软腭、小舌下垂，关闭上腔通道，气流从鼻腔产生共鸣而发出鼻音。在这些发音器官中，口腔内的牙齿、齿龈、硬腭是固定的，而唇、舌、软腭、小舌等器官却是好动的。这些好动器官在发音时所触及的部位的不同及其活动规律的习性差异使每一种语言的语音在生理上确有异同。例如，哈萨克语、维吾尔语善长三腔中的咽腔活动，习惯于将咽壁紧缩而与舌根接近，阻碍气流通过形成咽壁音 **ه**，而汉语普通话则不习惯于这一发音动作，因而也就没有这个音。

فونەتىكا بىر تۈرلى فېزىيولوگىيالىق قۇبىلىس.
ءار بىر ۇلتتىڭ دىبىستاۋ مۇشەلەرى ۇقساس بولپ،
بارلىعى دا ءۇش بولەكتەن قۇرالادى. (1) كۇش
بەرەتن تىنىس مۇشەلەرى — وكپە جانە تىنىس
جولى؛ (2) دىبىس شىعاراتىن دىرلىدەتكىش
مۇشەلەرى — كۈمەكەي جانە دىبىس پەردەسى؛
(3) دىبىس جاڭغىرتقىشتارىن مەڭگەرۋ مۇشەلەرى —
جۇتقىنشاق قۇسى، مۇرىن قۇسى جانە اۋىز قۇسى.
سەرپىپەلى قالتا تارىزدەس وكپەدەن شىققان دەم اۋا
جولى ارناسى بولعان كەڭىردەك، تىنىس جولىنان
ءۈتىپ، كۈمەكەيگە بارادى. كۈمەكەيدىڭ ارەكەتىنەن
دىبىس پەردەسى بىردە بوساپ، بىردە جىرىلا تۇسەدى